

DE VROUW VAN DE UITVINDER

Rebekka Eder

De vrouw
van de
uitvinder

De Chocolate Dynastie 2

Uit het Duits vertaald door Sylvia Wevers

ocean

De vrouw van de uitvinder is deel 2 van de serie De Chocolate Dynastie

Oorspronkelijke titel *Die Schokoladenfabrik – Das Geheimnis der Erfinderin*

Aufbau Taschenbuch, imprint van Aufbau Verlage GmbH & Co, Berlijn

© 2022 Aufbau Verlage GmbH & Co / Rebekka Knoll

© 2023 Nederlandse vertaling Sylvia Wevers / Uitgeverij Oceaan

Alle rechten voorbehouden

Omslagontwerp Sander Patelski

Omslagbeeld © Xantana | Dreamstime.com

Foto auteur © Mario Wezel

NUR 302

ISBN 978 90 468 3023 9

www.oceanboeken.nl

Nooit eerder stelde een vrouw zichzelf een grote wetenschappelijke taak. Ze is er nooit in geslaagd om zelfs maar een gemakkelijke taak op een originele manier op te lossen.

Prof. dr. med. Wilhelm Alex Freund, directeur van de Universitaire Vrouwenkliniek in Straatsburg, 1897

Ik beschouw vrouwen zowel fysiek als mentaal als volledig ongeschikt voor academische studies en het uitoefenen van beroepen die uit deze studies voortvloeien.

Prof. dr. med. Ernst von Bergmann, directeur van het klinische instituut voor chirurgie aan de koninklijke Charité-ziekenhuis in Berlijn, 1897

Als de 'intellectuelen' hun geslacht willen behouden en in hun nageslacht willen voortleven, moeten ze er vooral streng op letten dat hun vrouwen gezonde vrouwen zijn en geen hersendames.

Dr. Paul Julius Möbius, 1903

Daardoor komt het dat er na een lange tijd niet meer van de sporen van vrouwen te zien is dan van de sporen van een schip in de zee.

Naar Anna Maria van Schürmann, een van de eerste vrouwelijke studentes in Europa, 1638

Lijst van personages

Apollonia Stollwerck, meisjesnaam Krusius:* in het geheim uitvindster (1847-1925)

Heinrich Stollwerck:* zoon van Anna Sophia en Franz Stollwerck (1843-1915)

De familie Stollwerck

Anna Sophia Stollwerck, meisjesnaam Müller:* medeoprichtster van de Stollwerck-dynastie, dochter van de apotheker en Heinrichs moeder (1819-1888)

Franz Stollwerck:* medeoprichter van de Stollwerck-dynastie en vader van Heinrich (1815-1876)

Nikolaus Stollwerck:* oudste zoon van de Stollwercks (1840-1883)

Peter Stollwerck:* op een na oudste zoon van de Stollwercks (1842-1906)

Cartharina Stollwerck:* oudste dochter van de Stollwercks (1847-1866, in mijn roman leeft ze langer)

Elisabeth Stollwerck:* op een na oudste dochter van de Stollwercks (1849-1884)

Theresia Stollwerck:* dochter van de Stollwercks (1852-1860)

Ludwig Stollwerck:* zoon van de Stollwercks (1857-1922)

Carl Stollwerck:* jongste zoon van de Stollwercks (1859-1932)

Therese Stollwerck:* jongste dochter van de Stollwercks (1861-onbekend)

Echtgenotes en familieleden

Maria Stollwerck, meisjesnaam Krusius:* zus van Apollonia en echtgenote van Nikolaus (1843-1882)

Agnes Stollwerck, meisjesnaam Heimerdinger:* vrouw van Peter (1851-1918)

Maria Herx, meisjesnaam Stollwerck:* zus van Franz (1831-onbekend)

* Deze mensen bestonden echt.

Theodor Herx:* Maria's echtgenoot en Franz' beste vriend (1813-onbekend)
Wilhelmine Müller: oudste zus van Anna Sophia

In de apotheek

Julie Müller: jongere zus van Anna Sophia
Elise Arkenberg, meisjesnaam Müller: jongste zus van Anna Sophia
August Arkenberg: apotheker en echtgenoot van Elise

Personeel van de Stollwercks en arbeiders in de chocoladefabriek

Kaspar Rockstroh: matroos, arbeider
Nuno Dias: arbeider, Kaspars pleegzoon
Luana Wegener: prostituee, Stollwerck-meisje
Paula: prostituee, Stollwerck-meisje, Luana's beste vriendin
Markus König: ingenieur
Christina Weber: pianolerares
Dokter Baader: arts van de Stollwercks
Jakob: monteur
Meneer Simon: portier
Meneer Henn: arbeider
Werner: arbeider

Familie Mertens

Victor Mertens: bankier
Julius Mertens: oudste zoon van Victor
Walter Mertens: jongste zoon van Victor
Wilma Mertens: dochter van Victor
Emma Witt, meisjesnaam Mertens: halfzus van Victor
Koloman Witt: echtgenoot van Emma

Proloog

1860

Niemand mocht Theresia zien. Het was haar ten strengste verboden haar grote broers te volgen. Maar ze moest de chocoladefabriek gewoon met eigen ogen zien. Ze verwachtte dat hij heel mooi en fantastisch zou zijn. Het rook er vast heerlijk en ze zou overal kunnen snoepen! Van mama mocht ze bijna nooit chocolade eten. Maar mama was er nu niet en dus sloop Theresia op haar tenen langs de muur.

‘En, hoe gaat het met de machine?’ riep Nikolaus, de oudste en langste van de broers en zussen. Als hij met zijn rug naar haar toe stond, wist Theresa vaak niet wie van de twee hij was – zo leken haar broer en haar vader leken op elkaar. De brede rug, de grote handen in de zij. Zelfs hun stemmen leken op elkaar.

‘Ik weet het niet, Nikolaus.’ Haar vader schudde zijn hoofd. ‘Het oude handwerk lijkt me betrouwbaarder.’

‘O, papa!’ Peter, de op een na oudste, zuchtte. Hij haalde zijn handen door zijn golvende haar en stak ze vervolgens in zijn zakken. ‘Als we nu niet aan de toekomst denken, worden we heel gauw voorbijgestreefd!’

‘Ik ben heel benieuwd hoe de machine draait,’ bromde Heinrich, de jongste van de drie, met een wat dromerige blik. ‘Beweegt de zuiger echt helemaal vanzelf?’

Hij had weer eens niet echt naar de anderen geluisterd. Theresia moest zich inhouden om niet te grinniken. Zoals altijd vertoefde haar favoriete broer in zijn eigen wereld. Ze begreep niet precies wat hij bedoelde, maar hij wist waar hij het over had. Heinrich was de slimste persoon die ze kende, terwijl hij nog geen man was. Tenminste, dat zei papa. Die vond hem met zijn zeventien jaar nog een kind dat maar beter naar de adviezen van de anderen kon luisteren. Als vader dit weer eens zei, fronste Heinrich heel volwassen zijn voorhoofd en knipoogde hij stiekem naar Theresia. Nu deed hij dat niet, maar hij wist natuurlijk ook niet dat ze zich in de schaduw voor hen verstopte. Wat zouden Heinrich en zij een lol hebben als ze hem dat later zou vertellen! Hij zou zeker onder de indruk zijn van haar moed. En dan konden ze samen

over de fantastische, mysterieuze, lekker ruikende chocoladefabriek praten!

‘Nou, kom maar mee dan.’ Haar vader duwde de deur open die Theresia nooit mocht openen. ‘Zoals jullie zien, houd ik nog steeds vast aan het handwerk. Aan de voorzijde staan de handbediende machines. Eerlijk, hard werk... Kijk eens naar die mannen!’ riep haar vader terwijl hij met grote passen de fabriek in liep. Haar broers volgden hem en vlak voordat de zware deur achter hen dichtviel, glipte Theresia ook naar binnen.

Ze verstopte zich snel in de schaduw van iets dat erg leek op de koperen ketel in de keuken, maar veel groter was. Ze keek om zich heen en fronste verbaasd haar wenkbrauwen. Zou een plek waar zoiets wonderbaarlijks als chocolade werd gemaakt niet de mooiste plek van de wereld moeten zijn? Wat was het hier donker! De muren en de raampjes onder het plafond waren zwart van het roet en het kriebelde in haar neus. Ze kon maar beter door haar mond ademen. Stel je voor dat ze moest niesen! Zou papa haar heel erg op haar kop geven als hij haar zou ontdekken? Een achtjarig meisje op zo’n plek... Het rook naar vuur, hete as en zweet. En wat een herrie! Die ketels stonden overal en eronder knisperden vlammen. De lucht was zo benauwd dat er zweet op Theresia’s voorhoofd kwam te staan. Hoe hielden de arbeiders dit de hele dag uit? Pal voor haar stond een kleine, brede man op een krukje. Zijn blote bovenarmen glommen van het zweet terwijl hij met cirkelvormige bewegingen steeds een gigantische stamper in een van de ketels duwde. Zijn gezicht leek star en er droop telkens iets van zijn neus in de ketel.

Theresia sloop zo zachtjes mogelijk om hem heen. Toen ze bijna op zijn hoogte was, hield ze haar adem in en rende naar de schaduw van een andere ketel. Ademloos keek ze om zich heen en ze onderdrukte een zucht. De arbeider had zijn hoofd niet bewogen.

‘Hier worden de cacaobonen geroosterd, toch?’ vroeg Heinrich.

‘Net zolang totdat de schalen barsten. Hoor je dat?’ vroeg haar vader.

Theresia knikte zwijgend, al was de vraag natuurlijk niet voor haar bedoeld.

‘Daar worden ze van de schalen ontdaan en vervolgens gaan ze in de chocolademachines. Hier, zie je?’

Waar wees haar vader naartoe? Ze moest dichterbij komen!

‘De mannen malen de bonen tot ze een soort vloeibare olie worden die ze kunnen mengen met suiker.’

Theresia gluurde voorzichtig vanachter haar schuilplaats en zag dat haar broers en vader zich over de rand van de ketel bogen.

‘En hoelang duurt dat?’ vroeg Nikolaus. ‘De mannen staan hier waarschijnlijk nog de halve nacht, toch?’

‘Het duurt nu eenmaal zo lang als het duurt,’ bromde haar vader.

‘En hoeveel zweet, haren en kolenstof komt er ondertussen in de chocolade terecht? Ik moet er niet aan denken wat we dan verkopen!’

Theresa vertrok haar gezicht. Gatsie!

‘En hoe vaak verbrandt de massa omdat de mannen door de vermoedheid het juiste moment missen? Hoeveel grondstoffen zijn we al verloren?’ Wat was Nikolaus dapper! Hoewel het al aan papa te zien was dat hij boos werd, sprak haar broer verder. ‘Pa, je moet toegeven dat de nieuwe machine die ik heb voorgesteld veel voordelen heeft! Ga je hem ons nog laten zien?’

Nikolaus en papa keken elkaar even aan en het leek bijna alsof een van hen voor een spiegel stond. Alleen was papa wat dikker en zijn haar wat grijzer, zag Theresia. Ze wilde het liefst tussen hen in rennen en iets grappigs zeggen om te voorkomen dat ze ruzie kregen.

Toen zei papa: ‘Nou, kom maar mee.’

Ze liepen naar rechts en Theresia sprong tussen de ketels door en volgde haar broers.

‘Dat ding staat hier achter,’ hoorde ze haar vader zeggen.

‘Dat “ding” is een heel moderne stoommachine, pa! Dankzij die machine kunnen alle stappen in het proces die anders moeizaam met de hand moeten worden gedaan, volledig automatisch worden uitgevoerd.’ Theresia zag dat Peter met zijn ogen rolde. ‘We zouden nog veel meer van dit soort “dingen” moeten kopen. Geloof me: over een paar jaar hoeft er niets meer met de hand worden gedaan.’

‘Met de hand gemaakte chocolade heeft een heel bijzondere smaak. Het is net als met onze pastilles! Je weet dat ze beter smaken als je moeder ze maakt dan wanneer die nieuwerwetse machines het doen.’

Theresia snelde naar de muur en sloop er langzaam en voorzichtig langs.

‘Dat wil ik ook niet ontkennen! Maar mama kan niet zo veel pastilles maken als wij verkopen!’

Heinrich leek nauwelijks naar de anderen te luisteren. Hij bekeek een klein eindje verderop een brede band die dwars door de hal naar een zwart rad liep. Theresia’s mond viel open. Het rad was gigantisch! En het

stond op een reusachtige, liggende pijp met twee hendels die door arbeiders werden bediend. Ze hoorde iets sissen en borrelen. Zat daar misschien de chocolade in? Ze hield haar neus in de lucht en snoof, maar rook niets. Ze liep iets verder en hoorde iets kletteren. Ze was op een schep gestapt!

Theresia kromp ineem, keek om zich heen... en ving Heinrichs blik op. Hij stond slechts een paar passen bij haar vandaan! Met bonkend hart legde ze haar vinger op haar lippen. Sst, wilde ze zeggen. Zijn ogen werden groot, hij deed zijn mond open en weer dicht. O, alsjeblieft, smeekte ze hem zwijgend.

‘Ik heb haar gevonden,’ bromde Heinrich.

Theresia schrok. Hoe kon hij? Hij was haar allerbeste vriend! Wat moest ze nu doen? Kon ze snel genoeg de fabriek uit rennen om aan haar straf te ontkomen?

Maar toen legde hij zijn vinger op zijn lippen alsof hij ook ‘Sst’ wilde zeggen en gaf haar een samenzweerderige knipoog.

‘Daar staat de stoommachine!’ Hij wees naar de ketel met het enorme rad en liep ernaartoe. Theresa begon van opluchting bijna te lachen. Ze haalde diep adem en trok zich terug in de schaduw van de muur.

‘Ah, ja! Is ze niet prachtig?’ riep Nikolaus.

‘Indrukwekkend,’ was Heinrich het met hem eens.

Geen van de mannen merkte Theresia op. Ze had ontzettend veel geluk gehad! Maar ze had nog steeds geen chocolade gevonden... Ergens moesten die kleine, zoete, kruimelige reepjes toch gemaakt worden! Misschien hoefde ze nog maar een klein beetje dichterbij te komen om ze te vinden en ervan te kunnen snoepen. Ze raapte al haar moed bij elkaar en liep verder in de richting van de borrelende en dampende ketel. Nog een klein stukje. Rook ze een beetje cacao? Warme suiker?

Plotseling onderbrak een gesis het moment. De arbeiders schreeuwden, zwaaiden hun benen over de lage reling en sprongen vrijwel tegelijk weg van de ketel.

‘Weg daar!’ gilde er een.

‘Snel!’ riep een ander en hij duwde de Stollwercks naar achteren. Ze struikelden en renden weg.

Theresia wilde achter hen aan rennen. Maar toen hoorde ze een knal. Een knal die luider was dan papa’s stampende voeten, luider dan mama’s geschreeuw als ze ’s nachts nachtmerries had en luider dan Heinrichs gelach om Theresia’s grapjes. Oneindig veel luider. Het was alsof alle

geluiden die zich in Theresia's korte leven hadden opgehoopt, zich hadden verenigd in één enkele, laatste donder. Theresia werd omhuld door een zwarte wolk. Het voelde als een golf, alsof lucht kon breken op een klein meisje. En toen was er alleen maar hitte en vuur. En heel ver weg, nauwelijks te ruiken, de onweerstaanbare geur van chocolade.

DEEL 1

1862

1

Apollonia Krusius, het wonderkind, roerde in de jampot en huilde. Net voordat er een traan in de pot kon vallen, veegde ze hem weg. Dat stomme gehuil ook, dacht ze en ze snoof. Stel dat iemand haar zag! Ze schudde haar hoofd en zag een druppel door de lucht vliegen en midden in de rode moes belanden. Wat een ellende! Ze roerde hem snel om. Zouden haar oom, tante en zus iets merken als ze later de jam aten? Zouden ze haar verdriet kunnen proeven?

Weer zo'n idiote gedachte, dacht Apollonia. Waarom kon ze zich niet vermennen? Het was nu al twee jaar geleden en ze was een grote meid. Ze was al vijftien! Energiek bleef ze roeren. Ze moest er niet meer zo vaak aan denken, had haar zus gezegd, maar vooruitkijken. Ze zuchtte en keek uit het kleine raam. Als ze naar links leunde en zijwaarts naar buiten keek, kon ze de klok van de kerktoeren zien. Het was een paar minuten over negen. Vroeger had haar vader haar op zondag op dit tijdstip leren rekenen. Over een half uur zou natuurkunde aan de beurt zijn geweest. Maar ze hield vooral van de vroege middag, als hij over de machines vertelde die hij had gebouwd. Over schuivers en vliegwielen. Haar vader was namelijk niet alleen de beste leraar van de wereld, maar ook machineconstructeur. Hij had haar tekeningen laten zien en uitgelegd hoe waterdamp een zuiger in beweging kon zetten.

'Is dit echt niet te ingewikkeld voor je?' had hij eens gevraagd en ze had heftig haar hoofd geschud.

'De druk ontstaat doordat het gasvormige water uitzet. Door deze pijpen komt de waterdamp in de cilinder, klopt dat?' had ze met haar toenmalige piepstemmetje gezegd en ze was blij omdat er een glimlach op zijn ernstige gezicht verscheen.

'Je bent een wonderkind, weet je dat?' Ze herinnerde zich die woorden nog heel goed. Wat hadden zijn ogen achter zijn brillenglazen gefonkeld! Ze was toen zes en had haar voorhoofd gefronst.

'Wat is een wonderkind?' had ze gevraagd.

'Een wonderkind is anders dan de meeste andere kinderen. Het is heel slim. Kijk, je bent een klein meisje maar begrijpt toch hoe deze machine

werkt. Dat is uitzonderlijk. Jij bent heel bijzonder. En daarom ga ik het je leren, hoewel dat ongebruikelijk is. Misschien ga je op een dag zelfs studeren! Dan zou je de enige vrouw in Keulen zijn! Als je altijd goed je best doet, zul je op een dag iets groots bereiken, Apollonia, vergeet dat niet!

Apollonia was het niet vergeten en zou het ook nooit vergeten. Maar nu ze in de keuken voor het nieuwe zuinige fornuis stond te wachten tot de klapproosrode jam indikte, merkte ze voor het eerst dat ze niet meer in die woorden geloofde. Had haar vader tegen haar gelogen? Hij had haar zelf vaak verteld dat een goede vriend van hem, meneer König, in de fabriek de spot dreef met zijn enthousiasme voor Apollonia's capaciteiten. 'Ik had een hoge pet op van die kleine König, maar dat hij gewoon niet wil geloven dat een meisje kan wat jij kunt, spreekt niet voor zijn intelligentie! Je zult de kleine König en alle andere twijfelaars nog eens wat laten zien. Let op mijn woorden!' had hij meer dan eens geroepen.

Ondanks zichzelf zag ze haar vader weer voor haar geestesoog. Zijn glimmende vest, zijn afstaande baard en zijn bril met de ovale glazen en brede boog over de neus, die zo veel op haar eigen leesbril leek. Hij had zich even voorovergebogen en geroepen: 'Kijk eens!' En toen had hij haar een lange, felrode klapproos gegeven, die hij net uit het veld had geplukt. Ze beet op haar lip en schudde de herinnering van zich af. Verdorie, waarom dikte de jam niet in? Nu had de familie zo'n nieuw, modern fornuis gekocht en moest het personeel toch nog eindeloos roeren. Haar handen en armen deden al pijn. Hoe hielden de keukenhulpen dit de hele dag uit? Kon er niet gewoon een machine worden uitgevonden die dit inspannende, urenlange werk deed? Een zelfroerende pan bijvoorbeeld? Apollonia hield haar hoofd schuin. De lepel kon vast wel aan de rand van de pan worden bevestigd. En dan zou er iets nodig zijn dat hem in beweging zette... Kon je de warmte die de kachel produceerde niet gebruiken? Als de ingenieurs zelf elke dag in de keuken zouden moeten zwoegen, hadden ze vast allang zoiets uitgevonden, dacht ze.

'Maar juffrouw Krusius, wat doet u daar?'

Apollonia draaide zich met een ruk om. Hanni, de kokkin, stond in de deuropening en staaarde naar Apollonia. Haar gezicht was van nature al roodachtig, maar nu was het van verbazing nog roder aangelopen.

Apollonia glimlachte. ‘Hallo, Hanni! Weet u, ik wilde zien hoe het nieuwe fornuis werkt. Daarom heb ik Lise en Carla gevraagd of ik...’

‘Schande! Nu vertrouw ik een keer op de keukenhulpen en worden ze meteen lui! Waar zijn ze?’

‘Ik heb ze alvast naar de markt gestuurd, zodat...’

‘Juffrouw Krusius, u hoeft niet te liegen voor die luie trienen!’

‘Maar ik lieg niet! Het is goed, lieve Hanni!’ Zoals altijd rekte ze de ‘oe’ van ‘goed’ uit om Hanni te kalmeren. ‘Ik ben heel blij dat ik Lise en Carla even kan aflossen. Kijkt u dit wonder van een fornuis toch eens: het heeft een ingebouwd waterreservoir waardoor er altijd warm water is, twee kookplaten waarop verschillende gerechten tegelijkertijd kunnen worden gekookt en deze klep waardoor er minder warmte verloren gaat. Vroeger met de open kookhaard zat de keuken altijd onder het roet! En nu? Nu is alles brandschoon!’

Hanni hield haar hoofd schuin en glimlachte. ‘Dat is waar, juffrouw Krusius. Maar er komt helemaal geen stoom uit de pan. Staat het fornuis wel aan?’

Apollonia fronste haar wenkbrauwen. Daarna werd ze rood. Inderdaad. Terwijl ze in gedachten verzonken was, had ze helemaal niet gemerkt dat de jam was afgekoeld. Ze had allang hout moeten toevoegen.

‘Laat mij het maar doen, juffrouw Krusius. Vandaag komt de nieuwe pianolerares, toch?’ Resoluut nam ze haar de lepel uit handen.

Apollonia zuchtte. ‘Dat klopt. Pianoles...’ mompelde ze vol afschuw.

Even later zat ze samen met haar zus Maria in de pianokamer. Ze keek toe hoe haar zus zat te breien en wachtte.

‘Ik ben heel benieuwd naar de pianolerares, jij ook?’ vroeg Maria, terwijl ze haar van opzij aankeek. Ze keek met opgetrokken wenkbrauwen naar Apollonia’s rok, waarop een rode spetter jam was beland, maar zei niets. Dat was ook niet nodig want haar blik zei meer dan genoeg. Soms had Apollonia het gevoel dat Maria de grote zus was en niet zij.

‘Ja, natuurlijk,’ zei Apollonia verstrooid.

‘De juffrouw geeft ook les aan de Stollwercks. Dat is toch bijzonder! Denk je niet dat dat iets zou kunnen betekenen?’ Ze glimlachte dromerig. Apollonia wist dat Maria er al jaren van droomde om met een van de Stollwercks te trouwen. De familie was goed bevriend met hun oom Joseph en tante Barbara en had hun grote, statige Königshalle op Josephs

landgoed gebouwd. Hun toekomst leek veelbelovend, had tante Barbara ooit gezegd.

Maria had vooral een oogje op Nikolaus Stollwerck, wist Apollonia. Van kinds af aan, toen hij nog niet op het internaat had gezeten en ze hem af en toe op feesten had kunnen observeren, dweepte ze met de forse jongen met de zelfverzekerde tred en luide stem. Natuurlijk zou Maria dat nooit toegeven, maar Apollonia kende haar zus maar al te goed.

‘Wat is daar bijzonder aan?’ vroeg Apollonia.

Maria wiegde haar hoofd heen en weer. ‘Oom en tante vinden het blijkbaar belangrijk dat wij ongeveer dezelfde opvoeding krijgen als de dochters van Stollwerck.’

‘Hm,’ zei Apollonia en ze keek naar Maria. Ze had zich helemaal uitgedost voor de pianolerares van de Stollwercks: haar korset was zoals altijd onverantwoord strak geregen, ze droeg een schitterende, roze jurk en haar blonde haar was perfect gevlochten.

Terwijl Maria telkens weer gespannen naar de deur keek, keek Apollonia naar de piano. Hoe zou die eigenlijk werken? Langzaam stond ze op en ze liep naar het zwarte instrument met de vele toetsen en pedalen.

‘Wat doe je?’ vroeg Maria.

‘Ik kijk alleen...’ Apollonia sloeg een toets aan, luisterde naar het geluid en streelde de bovenklep. ‘Is deze machine niet indrukwekkend?’

Maria zuchtte. ‘Het is geen machine. Het is een instrument.’

Apollonia haalde haar schouders op. ‘Wat is het verschil?’ Met een lichte ruk opende ze de bovenklep en ze zag een rij metalen draden, die dicht naast elkaar liepen, en kleine houten blokjes.

‘Doe die klep weer dicht! Als Barbara je betrapt...’ riep Maria.

‘Heel even,’ mompelde Apollonia. Rechts en links van de omlijsting had ze scharnieren ontdekt. Ze probeerde ze te openen. Bij de eerste keer kwamen ze niet los, maar toen ze met haar andere hand van buitenaf op de omlijsting drukte, sprongen ze open. Nu kon Apollonia die voorzichtig in haar richting kantelen en eruit tillen.

‘Apollonia! Wat doe je?’ Maria’s stem klonk fel.

‘Moet je kijken...’ zei Apollonia. Ze haalde nu de klavierklep eraf en zette hem naast zich op de grond. ‘Die mechaniek! Kijk hoe de toetsen...’

‘Apollonia Krusius!’ De stem van tante Barbara sloeg bijna over en Apollonia schrok zo heftig dat ze met haar voet tegen de klavierklep stootte, die met een klap omviel.